БЕЗБАР'ЄРНІ
громадська організація

ДОВІДНИК БЕЗБАР'ЄРНОСТІ

Безбар'єрність

— це філософія суспільства рівних можливостей

Довідник безбар’єрності від громадської організації «Безбар’єрні» — це путівник у світі рівних можливостей і поваги до кожного.

Ми прагнемо, щоб кожна людина, незалежно від її унікальних особливостей, відчувала себе включеною в суспільство. Цей довідник створений для того, щоб внести ясність у ключові терміни, пов’язані з інклюзивністю, і допомогти нам будувати суспільство без бар’єрів.

Одне з перших та ключових правил інклюзивного спілкування, яке має знати кожен, полягає в тому, щоб спочатку говорити про людину, а не про її характеристики. Тобто, спочатку згадується людина, а за потреби-її ознака. Наприклад, «людина з інвалідністю», «людина з порушеннями функцій» тощо. Якщо сказати просто «інвалід», це спрощує і обмежує сприйняття особистості. Така риторика може образити людину, бо насправді ми всі значно більше, ніж одна ознака.

Поговоримо про бар'єри.

Бар'єри — це ті перепони, які заважають людям отримати доступ до можливостей, і через це не дають їм повністю реалізувати свій потенціал. Дуже часто бар'єри створюють самі люди внаслідок незнання, стереотипів та упереджень.

Бар'єри бувають різні

Фізичні — це ті, що перешкоджають пересуванню у просторі: круті сходинки, відсутність ліфтів та пандусів як альтернативи, високі пороги й тротуари тощо.

Інформаційні — це брак коректної інформації, яка подається з урахуванням того, що її сприйматимуть різні люди (наприклад, з порушеннями зору чи слуху).

Психологічні — це бар'єри, до яких можна зарахувати якраз негативне ставлення, яке часто формується через страхи, упередження та стереотипи. Психологічні бар'єри бувають і внутрішніми: коли людина стикається з низкою психологічних труднощів – відчуття пригніченості, покинутості, самотності, які можуть переходити у депресію та апатію.

Економічні — бар'єри, які стосуються ситуацій, коли людині відмовляють у працевлаштуванні через упереджене ставлення: наприклад, що людина з інвалідністю не впорається з певною роботою. Хоча насправді страхи та побоювання працедавця не мають жодного стосунку до компетенцій кандидата.

Інституційні — бар'єри, коли закони, нормативні документи та послуги не завжди враховують потреби різних людей або ж узагалі обмежують право доступу.

Доступність — це термін , який включає у себе усунення всіх бар'єрів, а також створення умов, в яких кожна людина почуватиметься комфортно, гідно та самостійно, незалежно від сторонньої допомоги. Повна доступність — коли людина, яка використовує крісло колісне, може без перешкод пройти до магазину, відвідати громадський заклад, лікаря, а людина з порушенням зору може отримати важливу для себе інформацію завдяки викладення її шрифтом Брайля.

Інклюзія — це один зі стовпів безбар'єрності. Це процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціумі. Вона передбачає усунення бар'єрів та розробку і застосування конкретних рішень, які дозволять кожній людині рівноправно брати участь у суспільному житті.

Один із ключових принципів інклюзії — **залучення людей у всі сфери життя.**

Людина з інвалідністю

Єдиним коректним терміном сьогодні є «людина (особа) з інвалідністю».

Коли ми говоримо **«інвалід»**, ми ніби навішуємо на людину тавро. Як ми вже наголошували, усі ми більше, ніж одна конкретна ознака, та інвалідність — це тільки одна з ознак людини, при цьому вона може бути чиєюсь дружиною, донькою, сином чи братом, із темним чи рудим волоссям, професіоналом у будь-якій справі, спортсменом із купою досягнень.

Термін **«обмежені можливості»**, який дуже часто використовують на заміну, теж є некоректним, адже у кожної людини є певні обмежені можливості.

Крісло колісне

Неправильно казати **«інвалідний візок»**, **«візочок»**, **«візок»**, **«інвалідне крісло»**.

Візок люди використовують у супермаркеті, коли купують товари та продукти. Форму **«інвалідне крісло»** краще не вживати у мовленні, тому що вона, як і **«інвалід»**, зводить людину до однієї ознаки — інвалідності. Коректно говорити **«крісло колісне»**.

Людина, яка користується кріслом колісним

Можна говорити **«людина, яка пересувається за допомогою коляски/крісла колісного»**. Неправильно казати **«колясочник»** або **«візочник»** через те, що це є жаргонні вирази, які мають негативне забарвлення та є образливими.

Пам'ятаємо, що в таких випадках у мовленні керуємося принципом **«спочатку людина»**, а потім ознака, яку необхідно вказати.

Варто мати на увазі те, що людина, яка пересувається колісним кріслом, **«іде»**, а не **«їде»**.

Людина з порушенням /порушеннями функцій

Неправильно казати **«людина з вадами / недоліками /дефектами».**

Слово **«вади»**, як і **«недоліки»**, досить поширене сьогодні, багато людей уживають його без усілякого наміру когось образити. Однак у самому слові є негативний відтінок, адже під вадами характеру, наприклад, ми маємо на увазі риси, які не найкраще характеризують людину. Тоді як поняття **«порушення функції»** просто констатує, яку функцію людина може чи не може виконувати.

Має порушення рухових функцій

Ми не можемо казати **«прикутий до крісла чи ліжка»**, бо у слові **«прикутий»** є пасивний відтінок, нібито людину кайданами прикували до колісного крісла чи ліжка. Але це не так, бо людина, яка користується кріслом колісним самостійно, здатна сама вирішувати, куди їй прямувати. Тож, якщо нам все ж таки потрібно акцентувати на тому, що людина має порушення рухових функцій, то говоримо **«людина на кріслі колісному»**.

Людина з порушеннями слуху, людина з повною /частковою втратою слуху, нечуючий /нечуюча людина

Неправильно говорити **«глухий»** або **«глухонімий»** через

те, що люди з повною втратою слуху (до прикладу, внаслідок травми, через стан здоров'я або вікових змін) зберігають здатність мовлення. Навіть ті діти, які народжуються з порушенням слуху, можуть навчитися говорити, але їхня вимова відрізнятиметься від вимови тих, хто має слух. Тому говорити **«глухонімі»** некоректно.

Серед спільноти людей із порушеннями слуху частина вважає термін **«глухий»** припустимим, інша — ні. Краще використовувати той термін, який прийнятний для всіх: **«людина з порушеннями слуху»**.

Людина з вадами зору, людина з повною / частковою втратою зору.

Неправильно казати **«сліпий»**, **«підсліпуватий»**, потрібно говорити **«людина з вадами зору»**.

Слово **«сліпий»** ви можете бачити і в медіа, і в українських законах, але воно некоректне, тому що таврує людину за ознакою однієї дисфункції. Крім того, воно несе в собі вже деяку метафоричність. Ми говоримо **«сліпа любов»** або **«сліпі люди»**, коли маємо на увазі, що хтось не помічає очевидних речей. Але не через порушення зору, а через небажання чи обставини.

Якщо ми говоримо про людину з повною втратою зору, можна вживати термін **«незряча людина»**.

Людина, яка спілкується за допомогою альтернативних засобів комунікації, наприклад, жестовою мовою, спеціальних картинок тощо, людина, яка не говорить (не розмовляє)

Неправильно казати **«німий»**. Якщо людина користується жестовою мовою чи іншими альтернативними засобами комунікації, краще не називати її **«німою»**, адже вона може донести свої думки. А крім того, як і **«сліпий»**, слово **«німий»** теж є метафоричним, коли мають на увазі мовчазну людину, і в цьому випадку воно теж може бути образливим.

Жестова мова

Неправильно казати **«мова жестів»**, **«сурдопереклад»**. Мову жестів, насправді, використовує кожен із нас, коли щось пояснює, говорить, сміється . А от жестова мова — це мова, яку використовують люди з порушеннями слуху, у неї своя структура, правила та словник. Поняття ж **«сурдопереклад»** наразі вважається застарілим.

Людина з порушенням сприйняття кольору

Правильно говорити **«людина з порушенням сприйняття кольору»**, а не **«дальтонік»**.

Термін **«дальтонік»** уже давно набув зневажливого забарвлення, і так сьогодні звертаються навіть до людей, які не мають такого діагнозу, а, наприклад, замислились і переплутали кольори. І подібні висловлювання є неприпустимими.

Коли нам потрібно акцентувати, що людина має порушення сприйняття кольору, ми говоримо **«людина з порушенням сприйняття кольору»**.

Маломобільні групи населення

Неправильно говорити **«маломобільні люди і люди з інвалідністю»**, правильно - **«маломобільні групи населення».**

Коли використовуємо сполучник **«і»**, ми ніби виокремлюємо дві групи, але люди з інвалідністю є частиною маломобільних груп населення. В цю групу також входять люди, які відчувають складнощі під час самостійного пересування через незручне й недоступне середовище. А це:

- люди з будь-якими тимчасовими фізичними порушеннями
- люди старшого віку
- вагітні жінки
- діти до 7 років із батьками або особами, що їх супроводжують
- люди зі значно більшою або меншою за середню масою тіла, значно вищі або нижчі за середній зріст.

Правила мови

Вживайте клінічні терміни й діагнози лише в потрібному контексті!

Багато термінів, якими позначали стан психічного чи фізіологічного здоров'я людини у минулі століття, з роками набули яскраво негативного забарвлення і перейшли у розряд лайки. Через те, що людей із різними діагнозами сприймали як **«нетипових»**, ці діагнози стали використовувати з намірами образити чи зачепити, тож такі слова, як **«дебіл»** чи **«імбецил»**, **«прокажений»** або **«чумний»** уже давно перестали бути суто медичними термінами, а перетворились на образливі прізвиська. Власне, як і слова **«хворий»** чи **«божевільний»**, якими почали називати людей, чиї погляди можуть відрізнятися від поглядів інших.

Не кажіть більше, ніж є насправді!

Іноді ми схильні драматизувати, особливо це характерно для медіа, яким потрібно написати чи відзняти історію так, щоб її прочитали чи подивились якомога більше людей, тоді вживаються не тільки емоційно забарвлені фрази, а й гіперболи — слова-перебільшення. Між фразами **«людина, яка користується колісним кріслом»** і **«людина, прикута до візка»** відчувається різниця, правда ж? Адже в дійсності людина ні до чого не прикута, на ній немає кайданів, а крісло колісне — це просто засіб для пересування. Тож будьте обережні з такими висловлюваннями і залишайтесь максимально близькими до реальності.

Утримуйтесь від узагальнень та категоричності!

Дуже поширена помилка, яка призводить до формування стереотипів, — узагальнення. Ми пов'язуємо поведінку та дії людини з її етнічною належністю, кольором шкіри, статтю тощо. А також дії однієї людини проєктуємо на цілу групу, до якої ми її зараховуємо. Через узагальнення слово **«цигани»** набуло негативних конотацій, а словосполучення **«прекрасна стать»** використовують стосовно жінок, хоча насправді люди бувають прекрасними незалежно від своєї статі.

Фрази, які починаються з **«усі люди з інвалідністю»**, **«кожна жінка»** просто неправдиві, бо не мають під собою ніяких точних статистичних чи науково підтверджених даних. Адже люди різні зі своїми такими ж різними поглядами, особливостями та ознаками. Ми всі неповторні, а там, де є унікальність, не має бути місця узагальненням.

Уникайте маскувальних слів!

Евфемізми, або маскувальні слова, вживаються, коли мовці не знають, як коректно говорити, бояться ненароком зачепити людину або намагаються проявити своє поблажливе ставлення. І це може спричиняти непорозуміння, образити чи ввести в оману. Завжди краще послуговуватися коректною термінологією. **«Люди дощу»**, **«сонячні діти»** — це евфемізми, а от **«люди з розладом аутистичного спектра»**, **«діти з синдромом Дауна»** — це коректна термінологія.

Корисні контакти

Приморський район

Установа	Адреса
Центр інтегрованих соціальних послуг (прийом звернень з первинного призначення державних соціальних допомог)	м. Одеса, вул. Незалежності, 9
Управління соціального захисту населення в Приморському районі	м. Одеса, вул. Добровольців, 7
Комунальна установа **«Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Приморського району міста Одеси»**	м. Одеса, вул. Ніжинська, 42

Київський район

Установа	Адреса
Центр інтегрованих соціальних послуг (прийом звернень з первинного призначення державних соціальних допомог)	м. Одеса, вул. Корольова, 9
Управління соціального захисту населення в Київському районі	м. Одеса, вул. Ак. Корольова, 9
КУ «**Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Київського району міста Одеси»**	м. Одеса, вул. Генерала Петрова, 8

Контакти	Додаткова інформація
тел. **705-13-09** email: **pisma@dpsp.omr.gov.ua**	понеділок-четвер 9:00-16:45 п'ятниця 9:00 -15:45 субота-неділя вихідний
тел. **705-13-09**	понеділок-четвер 9:00-16:45 п'ятниця 9:00 -15:45 субота-неділя вихідний
тел. **740-75-24** факс **740-75-26** email: **tc.primorskiy@dpsp.omr.gov.ua**	

Контакти	Додаткова інформація
тел. **705-41-75, 705-41-76**	понеділок-четвер 9:00-16:45 п'ятниця 9:00 -15:45 субота-неділя вихідний
тел. **705-41-75** **705-41-76** email: **uszn.kievskiy@dpsp.omr.gov.ua**	понеділок-четвер 9:00-16:45 п'ятниця 9:00 -15:45 субота-неділя вихідний
тел./факс 765-69-95 email: **tc.kievskiy@dpsp.omr.gov.ua**	

Хаджибейський район

Установа	Адреса
Центр інтегрованих соціальних послуг (прийом звернень з первинного призначення державних соціальних допомог)	м. Одеса, вул. Косовська, 2-Д
Управління соціального захисту населення в Хаджибейському районі	м. Одеса, вул. Косовська, 2-Д
КУ **«Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Хаджибейського району міста Одеси**	м. Одеса, вул.Б. Хмельницького, 62

Пересипський район

Установа	Адреса
Центр інтегрованих соціальних послуг (прийом звернень з первинного призначення державних соціальних допомог)	м. Одеса, проспект Князя Володимира Великого, 120-а
Управління соціального захисту населення в Пересипському районі	м. Одеса, проспект Князя Володимира Великого, 120-а
КУ **«Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Пересипського району міста Одеси»**	м.Одеса, проспект Князя Володимира Великого, 120-а

Контакти	Додаткова інформація
тел. **705-16-60** **705-16-68** email: **uszn.khadzhybeiskyi@dpsp.omr.gov.ua**	понеділок-четвер 9:00-16:45 п'ятниця 9:00 -15:45 субота-неділя вихідний
тел. **705-10-98** **705-16-60** **705-16-68** email: **uszn.khadzhybeiskyi@dpsp.omr.gov.ua**	понеділок-четвер 9:00-16:45 п'ятниця 9:00 -15:45 субота-неділя вихідний
тел./факс **705-54-77** email: **tc.khadzhybeiskyi@dpsp.omr.gov.ua**	

Контакти	Додаткова інформація
тел. **705-59-71**	понеділок-четвер 9:00-16:45 п'ятниця 9:00 -15:45 субота-неділя вихідний
тел. **705-59-71** **770-13-70, 094-995-53-70** **700-89-48, 094-953-19-48** email: **uszn.peresypskyi@dpsp.omr.gov.ua**	понеділок-четвер 9:00-16:45 п'ятниця 9:00 -15:45 субота-неділя вихідний
тел.**763-03-60** email: **tc.peresypskyi@dpsp.omr.gov.ua**	

Управління та служби

Установа	Адреса	Контакти
Управління з питань соціальної підтримки ветеранів	м. Одеса, вул. Косовська, 2-Д	тел. **705-93-85** **705-18-40** e-mail: **dopomoga.veteranam@dpsp.omr.gov.ua** **hroshovi.vyplaty@dpsp.omr.gov.ua**
Відділ у справах осіб з інвалідністю	м. Одеса, вул. Троїцька, 49/51	тел.**705-16-02** **705-16-03** e-mail: **disabled@dpsp.omr.gov.ua**
КУ «Центр реабілітації осіб з вадами психофізичного розвитку»	м. Одеса, вул. Івана та Юрія Лип, 3-А	тел.**753-00-99** **753-01-35** e-mail: **crovpfr@dpsp.omr.gov.ua**
Центр соціальних служб Одеської міської ради	м. Одеса, вул. Іцхака Рабіна, 7	тел. **784-92-67, 784-92-66, 784-92-17** **784-92 79** email: **sssdm@omr.gov.ua; css@dpsp.omr.gov.ua**

Служба «Соціальне таксі» 15-01

Безбар'єрність - це рух до створення доступного середовища

ДЛЯ КОЖНОГО

bezbarierni.org